

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИДА ИДОРАЛАРАРО
ҲАМКОРЛИК БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ МОДЕЛЛАР:
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛ ВА МИЛЛИЙ АМАЛИЁТГА
ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Мухаммадалиев Зухриддин Хабибулло ўғли,

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети

мустақил изланувчиси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19496880>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 5-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 6-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 10-aprel 2026 yil

KEY WORDS

хорижий тажриба, идоралараро ҳамкорлик, йўл ҳаракати хавфсизлиги, қиёсий-ҳуқуқий таҳлил, имплементация, ваколатлар тақсимоти, маълумотлар интеграцияси, рискка асосланган бошқарув, KPI ва аудит, Vision Zero.

ABSTRACT

Мақолада йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда идоралараро ҳамкорлик соҳасидаги хорижий тажриба қиёсий-ҳуқуқий ва институционал ёндашувлар асосида таҳлил қилинади. Тадқиқотда турли мамлакатлар амалиётида қўлланилаётган мувофиқлаштириш моделлари, ваколатларни тақсимлаш механизмлари, маълумотлар интеграцияси, рискка асосланган бошқарув, самарадорликни баҳолаш (KPI, аудит) ҳамда "Vision Zero" каби натижага йўналтирилган сиёсаларнинг амалий аҳамияти очиқ берилди. Шу билан бирга, хорижий инструментларни миллий шарт-шароитга қўчиришда учрайдиган ҳуқуқий ва ташкилий чекловлар — норматив мослик, институционал тайёргарлик, ресурс таъминоти, ахборот хавфсизлиги ва шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш каби омиллар баҳоланади. Муаллиф миллий амалиётни такомиллаштириш учун "ягона бошқарув контури"ни шакллантириш, регламентларни аниқлаш, идоралараро маълумот алмашинувини стандартлаштириш ва профилактика маданиятини кучайтиришга қаратилган имплементация йўналишларини асослайди. Мақола хулосалари қонунчиликни такомиллаштириш ва амалиётда мувофиқлаштириш самарадорлигини ошириш учун илмий-амалий асос вазифасини бажаради.

Йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасида барқарор натижага эришишнинг ҳал қилувчи омили — турли давлат органлари ва ҳамкор субъектларнинг мувофиқлашган ҳаракатидир. Бироқ амалиётда ваколатлар такрорланиши, маълумот алмашинувининг парчаланганлиги ва ягона стандартлар етишмаслиги тизим самарадорлигини пасайтиради. Шу сабаб хорижий мамлакатларда шаклланган идоралараро ҳамкорлик моделлари, рискка асосланган бошқарув, рақамли мониторинг ва натижадорлик

мезонлари (KPI) каби инструментларни қиёсий ўрганиш, уларни миллий шарт-шароитга мос имплементация қилиш истиқболларини белгилаш долзарб аҳамият касб этади.

Сўнгги йилларда янги Ўзбекистонда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар доирасида аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини таъминлаш ҳамда жамиятимизда қонунга итоаткорлик ва жамоат хавфсизлиги маданиятини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, жамоат хавфсизлигини таъминлаш йўналишидаги ишларни “Халқ манфаатларига хизмат қилиш” тамойили¹ асосида ташкил этишнинг мутлақо янги механизм ва тартиблари жорий этилиб, давлат органларининг жамоатчилик тузилмалари билан ўзаро мақсадли ҳамкорлиги йўлга қўйилди десак ҳеч муболаға бўлмайди.

Шу ўринда, жаҳонда кучайиб бораётган турли хавф-хатар ва зиддиятлар, эл-юрт тинчлиги ва осойишталигига таҳдидлар, пандемия, табиий ва техноген офатлар масъул давлат тузилмаларига ўз фаолиятини “Барча саъй-ҳаракатлар инсон қадри учун”² деган устувор ғоя асосида янада такомиллаштириш давр талабига айланмоқда. Бугунги кунда, мамлакатда Ўзбекистон Республикасининг “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”³ги, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”⁴ги қонунлари ва Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясида⁵ белгиланган вазифалар ижросини ташкил этиш шунингдек, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасини илмий тадқиқ қилиш бўйича фаолиятни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш ҳамда жиноятларнинг омилларини ўз вақтида бартараф этиш орқали уларни барвақт олдини олиш натижадорлигини ошириш мақсадида Президент Ш.Мирзиёевнинг “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасини илмий тадқиқ қилиш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-10-сон Фармони⁶ қабул қилинганлиги фикримиз тасдиғидир.

Ҳақиқатдан ҳам, мамлакатда ҳар қандай соҳанинг ривожини илмий тадқиқотларсиз тасаввур этиш қийин. Чунки, илмий изланишлар жараёнида нафақат соҳанинг тараққиётига ўз ҳаётини бағишлаган ҳорижий олимларнинг илмий-назарий қарашлари, балки ривожланган давлатларнинг илғор тажрибасида белгилаб қўйилган меъёрларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш асосида пухта таклифлар ишлаб чиқиш имконияти яратилади.

ACADEMY

¹ Ш.Мирзиёев “Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ни ПФ-27-сон Фармони // <https://lex.uz/docs/5749291>

² Ўша манбаа: учинчи хат боши // <https://lex.uz/docs/5749291>

³ Ўзбекистон Республикасининг “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”ги № ЎРҚ-576-сон Қонуни // <https://nrm.uz>

⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги № ЎРҚ-371-сон Қонуни // <https://www.lex.uz/acts/2387357>

⁵ *Изоҳ:* Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-27-сон Фармонининг “Концепцияни амалга ошириш механизмлари” деб номланган 3-боб, 19-бандида “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги қонунчиликни такомиллаштириш” деб номланган устувор вазифа

⁶ Ш.Мирзиёев “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасини илмий тадқиқ қилиш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-10-сон Фармони

Хусусан, 2024 йилда Ўзбекистонда 9364 та йўл транспорт ҳодисалари қайд этилган бўлиб⁷, шундан 3045 та ҳодиса (32,5%) юк машиналар ва йўловчи ташувчи транспортлар иштирокида содир бўлган. Ўтказилган таҳлилларга кўра, йўл транспорт ҳодисаларининг деярли ярми “дамас” русумидаги автомашина иштирокида содир этилган. Шунингдек, 47,1 фоиз йўл транспорт ҳодисаси сабаби айнан ҳайдовчиларнинг пиёдаларга йўл бермаслиги,

22,8 фоизи белгиланган тезликка риоя этмаслик ва 3,7 фоиз (351 та) йўл транспорт ҳодисасининг асосий сабаби ҳайловчиларнинг бошқарув вақтида ухлаб қолиши бўлиб, оқибатда 189 киши ҳалок бўлган⁸,

Маълумот учун, 2024 йилда содир этилган жами йўл транспорт ҳодисаларининг 1592 (52,3 фоиз) та ҳодиса айнан жамоат транспорт воситаси сифатида кенг фойдаланиладиган “дамас” русумли автомашинага тўғри келса, 558 та (18,3 фоиз) ҳодисалар юк транспорт воситаларига,

137 та ҳодисалар (4,5 фоиз) жамоат транспорти ҳисобланган автобуслар томонидан ҳамда 29 та ҳодиса (0,95 фоиз) эса айнан микроавтобус русумли транспорт воситалари иштирокида содир этилган. Мазкур йўл транспорт ҳодисаларини содир этган айбдор шахсларнинг жинси бўйича таҳлил қилинганда энг юқори кўрсаткич эркак жинсига (6895 та ҳодиса) тўғри келган⁹. Мазкур кўрсаткичлар ҳудудлар кесимида таҳлил қилинганда биргина Тошкент шаҳрининг ўзида 1280 та йўл транспорт ҳодисаси қайд этилган бўлиб, шундан 91 киши вафот этган¹⁰.

Бугунги кунда Янги Ўзбекистонда йўл-транспорт ҳодисаларига оид статистик маълумотлар барқарор равишда юқори кўрсаткичларда сақланиб келмоқда. Бу ҳолат нафақат аҳоли ҳаёти ва соғлиғи учун жиддий хавф туғдирадиган ижтимоий-иқтисодий муаммо сифатида, балки мамлакатнинг халқаро имижига ва сайёҳлар хавфсизлигига нисбатан ишонч даражасига ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда. Йўл ҳаракати соҳасида юзага келаётган муаммоларга:

биринчидан, транспорт инфратузилмасидаги камчиликлар;

иккинчидан, ҳаракат иштирокчиларининг ҳуқуқий онги ва маданиятининг пастлиги;

учинчидан, идоралар ўртасидаги ҳамкорликнинг етарлича самарали ташкил этилмаганлиги билан боғлиқ десак ҳеч муболаға бўлмайди.

Шу сабабли, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш соҳасида амалга оширилаётган ислохотларни янада самарали ташкил этиш, давлат ва жамоат тузилмалари ўртасидаги идоралараро ҳамкорликни мустаҳкамлаш, шунингдек, илғор хорижий тажрибалар ва халқаро стандартлар асосида замонавий профилактик механизмларни жорий этиш долзарб вазифалардан бирига айланмоқда. Айни вақтда ривожланган давлатларда ўзоқ йиллардан бери йўл-транспорт ҳодисаларини камайтириш мақсадида самарали илмий изланишлар олиб бораётган P. Elvik¹¹, D. Wegman¹², Y. Hayashi¹³, K. Machata¹⁴ каби

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=Wz97g2Na_Rs ёхуд <https://www.gazeta.uz/uz/2025-01/24/road-accident-2024/>

⁸ <https://www.gazeta.uz/oz/2025/02/26/yth/>

⁹ Очик маълумотлар портали // <https://data.egov.uz/uzbKr/data/6107bba62a2e256d-868e8670>

¹⁰ [gazeta.uz // https://www.gazeta.uz/uz/2025/02/13/road-accidents/](https://www.gazeta.uz/uz/2025/02/13/road-accidents/)

¹¹ *Маълумот учун*, Rune Elvik йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича халқаро даражада тан олинган норвегиялик олим бўлиб, у кўп йиллардан буён Норвегия давлатининг “*Institute of Transport Economics*” номли транспорт иқтисодиёти институтида илмий изланишлар олиб бормоқда. Унинг тадқиқотлари йўл-транспорт ҳодисаларининг сабаблари, уларнинг олдини олиш стратегиялари, хавфсизлик чора-тадбирларининг самарадорлигини баҳолаш методологиясига бағишланган // Elvik, R., Høyе, A., Vaa, T., & Sørensen, M. (2009). *The*

таниқли халқаро олимларнинг илмий-назарий қарашларини таҳлил қилиш ва уларни миллий амалиётга татбиқ этиш илмий ва амалий нуқтаи назардан муҳим аҳамиятга эга бўлиб бормоқда.

Шу ўринда, Р. Elvik ўзининг кўплаб тадқиқотларида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда *тармоқлараро бошқарув* ва *ҳолатга мос комплекс ёндашув* тамойилларини илгари суради. Унинг фикрига кўра, йўл ҳаракати хавфсизлиги – бу *полиция, шаҳарсозлик, соғлиқни сақлаш, таълим ва жамоатчиликнинг ўзаро ҳамкорлигида амалга ошириладиган тизимли вазифадир*¹⁵. Шунингдек Р. Elvik, ўзининг *Forgiving Road System*¹⁶ (*ҳимояланган тизим*) назариясида “йўлларни инсон хатосини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаш кераклигини таъкидлайди. Унга кўра, кўпгина йўл-транспорт ҳодисалари инсон хатоси сабаб содир бўлади ва шундай шароит яратиш керакки, ҳатто хатога йўл кўйилганда ҳам ҳалокатли оқибатлар юзага келмасин” дейди. D. Wegman фикрига кўра, йўл ҳаракати хавфсизлиги фақат транспорт масаласи эмас, балки инсон ҳуқуқлари ва жамоат саломатлиги масаласидир дейди¹⁷. Шунингдек у, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда *полиция, шаҳарсозлик, таълим, соғлиқни сақлаш* ва *нодавлат ташкилотлар* ўртасидаги ҳамкорликни мувофиқлаштирилган бошқарув тизими сифатида қараб, уни ҳал қилувчи механизм сифатида кўрсатади¹⁸. Бундан ташқари, муаллиф таълим муассасалари, маҳаллалар ва фуқаролик жамиятининг йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича хабардорлигини оширишда ишончли статистика, инфографика ва очиқ маълумотлардан фойдаланиш зарурлигини таъкидлайди.

Handbook of Road Safety Measures (2nd ed.). Elsevier. ISBN: 9780080449484
<https://www.elsevier.com/books/-the-handbook-of-road-safety-measures/elvik/978-0-08-044948-4>

¹²Маълумот учун, D. Wegman АҚШнинг жамоат саломатлиги ва меҳнат хавфсизлиги соҳасидаги таниқли олимларидан бири бўлиб, йўл ҳаракати хавфсизлигига ҳамда инсон саломатлигига таъсир этувчи омилларни илмий асосда ўрганган. Унинг тадқиқотлари, хусусан “Vision Zero” концепциясини амалга оширишдаги *идоралараро ҳамкорлик, жамоатчилик иштироки ва қонунчилик ислохотларининг* ўрнини ёритишга қаратилган // *Implementing Vision Zero in the United States: Challenges and Opportunities*. Harvard T.H. Chan School of Public Health, Transportation Health Program. <https://www.hsph.harvard.edu/transportation/vision-zero-report/>

¹³Маълумот учун, Y. Hayashi ёш ҳайдовчиларнинг хатарли ҳаракатларини, хусусан, ҳайдаш вақтида телефондан фойдаланиш (TWD — texting while driving) каби ҳолатларни ўрганишга ихтисослашган олимдир. Унинг тадқиқотлари ҳайдовчиларнинг хулқ-атвори ва когнитив (*когнитив - бу инсон миясининг ўйлаш, тушуниш, эслаш ва ўрганиш билан боғлиқ қобилиятидир*) хусусиятларини таҳлил қилишга қаратилган бўлиб, йўл ҳаракати хавфсизлигини ошириш бўйича самарали стратегияларни ишлаб чиқишга ёрдам беради.

¹⁴ Маълумот учун, Klaus Machata Австриялик йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича таниқли олим бўлиб, у Европадаги йўл-транспорт ҳодисаларининг таҳлили, хавфсизлик сиёсати ва маданий омилларнинг йўл ҳаракатига таъсири юзасидан қатор муҳим тадқиқотлар олиб борган // Schlembach, C., Machata, K., Alexopoulou, G. (2016). A Cultural Approach to Traffic Safety: TraSaCu Final Report. Department of Sociology.

¹⁵ Rune Elvik, *Road Safety Management: Systemic Approach*, TØI Report, 2010

¹⁶ Rune Elvik, *The Handbook of Road Safety Measures*, Elsevier, 2009

¹⁷ Wegman D. *Implementing Vision Zero in the United States*, Harvard School of Public Health, 2015

¹⁸ Wegman D. *Safe Systems Approach and Public Policy*, Journal of Public Health Policy, 2016

Унингча, аҳолини фаол иштирокчига айлантириш барқарор хавфсизликни таъминлашнинг устувор омилидир деган ғоя тарафдори¹⁹.

Y. Hayashi ўзининг йўл-транспорт ҳодисалари соҳасидаги илмий-назарий қарашларини “ҳайдовчиларни кластерлаш орқали”, “импульсивлик ва хатарли ҳайдаш хатти-ҳаракатлари” ва “интервенция стратегиялари ва таълимий ёндашувлар” каби йўналишларда таҳлил қилган. Хусусан:

а) *ҳайдовчиларни кластерлаш орқали таҳлил қилиш* – мазкур тадқиқотда у ёш ҳайдовчиларни TWD (*ҳайдаш вақтида мобил қурилмада матнли хабар алмашиш билан шуғулланиш*) хавфини қандай қабул қилишлари ва бу ҳаракатни қанчалик тез-тез амалга оширишларига қараб турли гуруҳларга ажратди. Шунингдек, у TWD хавфли деб ҳисоблаб, шунга қарамасдан, буни тез-тез амалга оширадиган ҳайдовчиларда юқори даражадаги импульсивлик мавжудлигини аниқладилар. Бу натижалар ҳайдовчиларнинг хулқ-атворини яхшироқ тушуниш ва уларга мослаштирилган интервенция стратегияларини ишлаб чиқиш учун муҳимлигини²⁰;

б) *импульсивлик ва хатарли ҳайдаш хатти-ҳаракатлари таҳлил қилиш* – мазкур изланиш ҳайдовчиларнинг импульсивлиги ва ижро функциялари (*executive function*) билан боғлиқ бўлиб, транспорт воситасини алкоголь таъсирида ҳайдаш ва тезликни ошириш каби хатарли ҳаракатларнинг когнитив механизмларини ўрганади. Ушбу тадқиқотлар импульсивлик ва стратегик режалаштириш каби ижро функциялари хатарли ҳайдаш хатти-ҳаракатларига қандай таъсир қилишини²¹;

в) *интервенция стратегиялари ва таълимий ёндашувларни таҳлил қилиш* – мазкур изланиш давомида Hayashi хатарли ҳайдаш хатти-ҳаракатларини камайтириш учун мослаштирилган интервенция стратегияларини таклиф қилади. Унингча, импульсив ҳайдовчилар учун импульс назоратини кучайтиришга қаратилган таълимий дастурлар самарали бўлиши мумкин. Шунингдек, видеотаълим ва таҳдидга асосланган интервенциялар ҳайдовчиларнинг хатарли хатти-ҳаракатларини камайтиришда фойдали бўлишини таъкидлайди²².

Klaus Machata ўзининг йўл-транспорт ҳодисалари соҳасидаги қатор ҳодисаларни ўзининг илмий-назарий қарашлари асосида таҳлил қилган²³. Хусусан:

а) Европа давлатларида йўл ҳаракати хавфсизлиги тизимларини таҳлили Machata Европанинг 28 мамлакатидagi йўл-транспорт ҳодисаларининг 10 йиллик маълумотларини таҳлил қилиб, *йўл тури, транспорт воситаси, мавсум, ҳайдовчи ёши ва жинси* каби омилларнинг ҳодисаларга таъсирини ўрганган. Бу таҳлиллар Европа йўл тармоғида хавфсизликни ошириш бўйича қарор қабул қилувчиларга муҳим маълумотлар тақдим этган;

¹⁹ Wegman, F. *The Advanced Road Safety Paradigm: Vision Zero and Safe Systems in Practice*. Transportation Research Procedia, Volume 25, Pages 4-10 // <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352146517306204>

²⁰ Hayashi et al., 2023 PMC+1ScienceDirect+1

²¹ Hayashi et al., 2018 PMC

²² Hayashi, Y., Russo, C. T., & Wirth, O. (2023). A hierarchical cluster analysis of young drivers based on their perceived risk and frequency of texting while driving. *Accident Analysis & Prevention*, 180, 106000 // <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022437523000452>

²³ https://ucrisportal.univie.ac.at/en/publications/a-cultural-approach-to-traffic-safety-trasa-cu-final-report/?utm_source

б) “Cultural Approach to Traffic Safety” (TraSaCu) лойиҳаси – йўл ҳаракати хавфсизлигига маданий омилларнинг таъсирини ўрганган. Унинг тадқиқотлари ҳайдовчиларнинг хулқ-атвори, миллий маданият ва йўл ҳаракати қоидаларига муносабат каби омилларнинг йўл-транспорт ҳодисаларига таъсирини кўрсатган;

в) “Safety Cube” лойиҳаси ва қарор қабул қилишни қўллаб-қувватлаш тизими – бунда йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича қарор қабул қилишни қўллаб-қувватлаш тизимини ишлаб чиқишда фаол қатнашган. Бу тизим йўл-транспорт ҳодисаларининг сабаблари ва уларни камайтириш бўйича самарали чора-тадбирларни аниқлашга ёрдам беради.

Юқорида баён этилган илмий-назарий қарашлардан келиб чиқиб, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш соҳасида фақат техник ва ҳуқуқий чоралар билан чекланиб қолмасдан, инсон хулқ-атвори, жамиятдаги ҳуқуқий маданият даражаси, идоралараро мувофиқлик ҳамда маълумотларга асосланган таҳлиллар тизимли равишда инobatга олиниши лозимлиги аён бўлмоқда. Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистонда мазкур илмий ёндашувларни миллий қонунчилик ва амалиётга имплементация қилиш орқали йўл ҳаракати хавфсизлиги стратегиясини янада самарали ташкил этишга эришиш мумкин. Бундан ташқари, мазкур йўналишдаги илмий асосланган таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш, миллий қонунчилик базасини такомиллаштириш, шунингдек, ҳуқуқий-ташкилий чора-тадбирларни илғор халқаро стандартлар ва ривожланган давлатларнинг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш борасидаги ижобий тажрибаси асосида бойитиш долзарб аҳамият касб этади.

Бугунги кунда глобал миқёсда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш масаласи жамиятнинг барқарор ривожланиши ва аҳоли турмуш даражасини яхшилашда стратегик аҳамият касб этмоқда. Шу нуқтаи назардан, Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (OECD) ҳузуридаги “International Transport Forum”²⁴ (ITF) ҳамда Европа Иттифоқи²⁵ (European Union – EU) каби нуфузли халқаро ташкилотлар томонидан эълон қилинган сўнгги маълумотлар

2024 йилдаги йўл-транспорт ҳалокатлари билан боғлиқ вазиятнинг илмий таҳлилинини тақдим этмоқда.

Хусусан, ITF ва EU ҳисоботларига²⁶ кўра, 2024 йилда айрим давлатларда йўл-транспорт ҳодисалари оқибатидаги ўлим ҳолатлари 100.000 нафар аҳолига нисбатан жуда юқори даражада қайд этилган. Жумладан, **Қозоғистонда** ушбу кўрсаткич 130 нафарни, **Грузияда** 129 нафарни, **Қирғизистонда** 118 нафарни, **Арманистонда** 115 нафарни, **АҚШда** эса 110 нафарни ташкил этган. Бу мамлакатлардаги ўлим кўрсаткичларининг юқори бўлиши транспорт тизимларининг самарасизлиги, йўл инфратузилмасининг етарли даражада ривожланмаганлиги, ҳуқуқбузарликлар учун жазо муқаррарлиги даражасининг пастлиги ҳамда профилактик тадбирларнинг самарасизлиги билан изоҳланиши мумкин.

Бунга қарши тарзда (аксинча), йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича узоқ йиллик тизимли ислоҳотлар ва давлат сиёсатининг самарали амалга оширилиши натижасида **Швеция** (ҳар 100.000 нафар аҳолига 20 ўлим), **Дания** (24), **Норвегия** (20),

²⁴ *Изоҳ:* “International Transport Forum” халқаро ташкилоти жаҳон мамлакатлари ўртасида транспорт сиёсати бўйича мулоқот, таҳлил ва ҳамкорликни таъминлаш, хавфсиз, барқарор ва самарали транспорт тизимини ривожлантиришга кўмаклашишдан иборат бўлиб, мазкур ташкилотга бугунги кунда АҚШ, Япония, Германия, Франция, Буюк Британия, Жанубий Корея, Австралия каби жами 60 та давлат аъзодир

²⁵ *Изоҳ:* “Европа Иттифоқи” (EU) халқаро ташкилоти 27 давлатдан иборат иқтисодий ва сиёсий ҳамжамият бўлиб, унинг асосий мақсади Европа қитъасида тинчлик, фаровонлик ва интеграциялашган сиёсатни таъминлашдан иборат.

²⁶ <https://global-relocate.com/ru/rankings/security-of-countries>

Швейцария (22) ва **Исландия** (17) каби давлатларда ўлим даражаси жаҳон миқёсида энг паст кўрсаткичларни ташкил этган. Ушбу давлатларда йўл-транспорт ҳодисаларининг камайишига таъсир этувчи асосий омиллар сифатида “*Vision Zero*” концепциясининг амалий жорий этилиши, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳаракат маданиятини оширишга қаратилган кенг қамровли таълим-тарғибот ишлари, йўл инфратузилмасининг хавфсизлик талабларига мос равишда модернизация қилиниши, шунингдек, ҳуқуқбузарликларни аниқловчи интеллектуал назорат воситаларининг кенг қўлланилиши қайд этилади. Бу эса Европа ва Скандинавия мамлакатлари тажрибасини юқори самарадорликка эга транспорт сиёсати намунаси сифатида кўрсатишга асос бўлади.

Шунингдек, бир қатор Европа мамлакатларида йўл ҳаракати билан боғлиқ ўлим ҳолатлари анча паст даражада бўлган. Масалан, **Швеция** ва **Норвегия**да бу кўрсаткич ҳар 100.000 нафар аҳолига нисбатан 20 нафарни, **Дания**да 24 нафарни, **Швейцария**да 22 нафарни, **Исландия**да эса 17 нафарни ташкил этган. Бундай ижобий натижалар мазкур мамлакатларда “*Vision Zero*” каби миллий стратегияларнинг қабул қилиниши, *тизимли назорат механизми, таълим ва тарғибот ишларининг самарали йўлга қўйилиши ҳамда йўл инфратузилмасининг хавфсизликка йўналтирилган реконструкцияси орқали таъминланмоқда.*

Европа Иттифоқининг 2024 йил якунлари бўйича эълон қилган ҳисоботида²⁷ ЕИ мамлакатларида ўртача ўлим даражаси бир миллион аҳолига

44 нафарга тўғри келиши қайд этилган. *Энг юқори кўрсаткич Румыния* (77) ва **Болгария** (74) давлатларида, *энг паст кўрсаткич эса Швеция* (20) ва **Дания** (24)да кузатилган. Қизиқарлиси шундаки, 2024 йилда Европа Иттифоқи бўйлаб йўл-транспорт ҳалокатларидаги ўлим даражаси 2023 йилга нисбатан ўртача 3% камайган бўлиб, бу ЕИда амалга оширилган комплекс ислохотлар, жумладан, *интеллектуал транспорт тизимлари жорий қилиниши, камера орқали назоратнинг кучайтирилиши ва юридик жавобгарликнинг оғирлаштирилиши натижасидир.*

Шу ўринда, бугунги кунда янги Ўзбекистонда айнан йўл-транспорт ҳодисаларини олдини олиш мақсадида амалга оширилаётган ислохотларга ҳалқаро ташкилотлар томонидан қандай баҳоланмоқда? деган ўринли савол юзага келмоқда.

“*Ceoworld Magazine*”²⁸ халқаро тадқиқотлар нашри томонидан йўл-транспорт ҳодисаларига таъсир этувчи омиллар — жумладан, транспорт воситаларининг техник ҳолати, ҳайдовчилар ва пиёдаларнинг ҳаракат маданияти, ҳайвонлар иштирокидаги ҳолатлар, қозғалмас объектлар билан тўқнашувлар, автомашиналарнинг ўз вақтида техник кўрикдан ўтказилмаслиги, ҳайдовчининг етарлича эътибор бермаслиги, чарчоқ ҳолати ва об-ҳаво шароитлари каби комплекс мезонлар асосида олиб борилган таҳлилий ўрганиш натижаларига кўра, 51 та давлат орасида Ўзбекистон 26-ўринни эгаллаган²⁹.

Бу натижалар мамлакатда йўл ҳаракати хавфсизлигига таъсир қилувчи омилларни аниқлаш, уларни илмий асосланган ҳолда бартараф этиш бўйича комплекс чоратадбирларни ишлаб чиқиш зарурлигини кўрсатади. Мазкур чора тадбирларни ишлаб

²⁷ EU road fatalities drop by 3% in 2024, but progress remains slow // https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-road-fatalities-drop-3-2024-progress-remains-slow-2025-03-18_en?utm_source

²⁸ “*Ceoworld Magazine*” илмий-таҳлилий хусусиятга эга бўлган бизнес ва раҳбариятга ихтисослашган мустақил нашр бўлиб, дунёдаги юқори даражадаги раҳбарлар, топ-менежерлар, тадбиркорлар ва сармоядорлар учун сифатли, таҳлилий ва стратегик ахборот тақдим этишдир // <https://ceoworld.biz/2024/01/18/revealed-these-are-the-countries-with-the-most-car-accidents-2024/>

²⁹ <https://global-relocate.com/ru/rankings/security-of-countries>

чиқиш учун эса ўз навбатида Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (OECD) хузуридаги “International Transport Forum”³⁰ (ITF) ва Европа Иттифоқи³¹ (European Union – EU) каби нуфузли халқаро ташкилотлар томонидан 2024 йилда йўл-транспорт ҳодисалари билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар кўрсаткичлари паст бўлган **Швеция** (ҳар 100.000 нафар аҳолига 20 ўлим), **Дания** (24), **Норвегия** (20), **Швейцария** (22) ва **Исландия** (17) каби мамлакатларнинг ижобий тажрибаларини (амалга ошириш меҳназмини) илмий жиҳатдан ўрганиш мақсадга мувофиқдир. Хусусан:

Мазкур давлатларнинг тажрибасини қуйидаги йўналишларда ўрганиш мақсадга мувофиқдир:

биринчи йўналиш – “**Vision Zero**” миллий стратегияларининг мазмуни ва амалга ошириш механизмлари: Бу концепция Швецияда илк бор жорий этилган бўлиб, йўлларда инсон ҳаётини энг устувор қадрият сифатида эътироф этишга асосланган. Стратегияда ҳар қандай йўл инфратузилмаси, қонунчилик ва назорат тизими инсон хатоси эҳтимолини ҳисобга олган ҳолда шакллантирилади;

иккинчи йўналиш – **интеллектуал транспорт тизимлари (ITS) ва real-time назорат технологиялари**: Йўл ҳаракатини видеокузатув ва рақамли сенсорлар ёрдамида назорат қилиш, қоидабузарликларни аниқлаш ва тезкор жавоб қайтариш жараёнлари юқори даражада автоматлаштирилган;

учинчи йўналиш – **йўл инфратузилмасининг хавфсизликка йўналтирилган реконструкцияси**: тўғри ёндашувда йўллар шакллантирилиб, пиёдалар ўтиш жойлари, велоюллар, светофор тизимлари ва ёруғлик сигнализацияси каби воситалар орқали хавфсизлик таъминланади;

тўртинчи йўналиш – **ҳайдовчилар ва пиёдалар учун ҳуқуқий маданият ва ҳаракат одоб-ахлоқини оширишга қаратилган таълим-тарғибот ишлари**: мактабдан тортиб то ҳайдовчилик курсларигача бўлган барча босқичларда ҳаракат хавфсизлигига оид ўқув дастурлари жорий этилган.

бешинчи йўналиш – **қонунчиликда жазо муқаррарлиги принципи ва моддий жавобгарлик тизимининг такомиллашганлиги**: йўл ҳаракати қоидаларини бузганлар учун юқори жарималар, балл тизими, ҳайдовчилик гувоҳномасини вақтинча ёки доимий бекор қилиш чоралари мавжуд.

Биринчи йўналиш (“Vision Zero” миллий стратегияларининг мазмуни ва амалга ошириш механизмлари) бўйича:

Швеция давлатида 1997 йил “Vision Zero” стратегияси қабул қилинган бўлиб, мазкур стратегия инсон ҳаётини энг устувор қадрият сифатида эътироф этади. Бу ёндашувга кўра, йўл ҳаракати тизими инсон хатоларини ҳисобга олган ҳолда шакллантирилиши лозим. Швецияда бу стратегия йўл инфратузилмасини қайта кўриб чиқиш, тезликни назорат қилиш ва хавфсизликни оширишга қаратилган чора-тадбирларни ўз ичига олади³².

³⁰ *Изоҳ*: “International Transport Forum” халқаро ташкилоти жаҳон мамлакатлари ўртасида транспорт сиёсати бўйича мулоқот, таҳлил ва ҳамкорликни таъминлаш, хавфсиз, барқарор ва самарали транспорт тизимини ривожлантиришга кўмаклашишдан иборат бўлиб, мазкур ташкилотга бугунги кунда АҚШ, Япония, Германия, Франция, Буюк Британия, Жанубий Корея, Австралия каби жами 60 та давлат аъзодир

³¹ *Изоҳ*: “Европа Иттифоқи” (EU) халқаро ташкилоти 27 давлатдан иборат иқтисодий ва сиёсий ҳамжамият бўлиб, унинг асосий мақсади Европа қитъасида тинчлик, фаровонлик ва интеграциялашган сиёсатни таъминлашдан иборат.

³² <https://blog.ptvgroup.com/en/trend-topics/improving-road-safety-to-achieve-vision-zero/>

Дания давлатида “*Vision Zero*” стратегияси 2021 йилда қабул қилинган бўлиб, мазкур стратегия 2021–2030 йилларда мамлакатда йўл ҳаракат хавфсизлиги билан боғлиқ вазифаларни ўзида мужассам этган. Бу режа йўл ҳаракатида ҳалок бўлиш ва жиддий жароҳатланиш ҳолатларини камайтиришга қаратилган бўлиб, инфратузилмани яхшилаш, таълим ва қонунчиликни кучайтиришни ўз ичига олади³³.

Норвегия давлатида “*Vision Zero*” стратегияси асосида 2050 йилгача йўл-транспорт ҳодисаларида ҳалок бўлиш ҳолатларини нолга тушириш режалаштирилган. Шунингдек, 2022–2025 йилларга мўлжалланган ҳаракат хавфсизлиги режасида 179 та аниқ чора-тадбир белгиланган бўлиб, улар *тезликни назорат қилиш, маст ҳолда ҳайдашга қарши курашиш ва инфратузилмани яхшилашни* кабиларни ўз ичига олади³⁴.

Швейцария давлатида “*Via Sicura*” дастури орқали ҳаракат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу дастур *йўл инфратузилмасини яхшилаш, қонунчиликни кучайтириш ва таълим-тарғибот ишларини олиб боришни* ўз ичига олади³⁵.

Исландия давлатида эса, “*Vision Zero*” концепцияси асосида ҳаракат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу чора-тадбирлар *йўл инфратузилмасини яхшилаш, тезликни назорат қилиш ва таълим-тарғибот ишларини олиб боришни* ўз ичига олади³⁶.

Иккинчи йўналиш (*интеллектуал транспорт тизимлари (ITS) ва real-time назорат технологиялари*) бўйича:

Швеция давлатида транспорт маъмурияти 24 соат давомида ҳаракат маълумотларини тўплаб, реал вақтда таҳлил қилади. Бу маълумотлар йўл ҳаракатини самарали бошқариш ва хавфсизликни оширишда фойдаланилади³⁷.

Дания давлати дунёда биринчи бўлиб бутун миллий йўл тармоғида ҳаракатни реал вақтда кузатиш учун GPS маълумотларидан фойдаланган. Бу тизим ҳаракат оқимини самарали бошқариш ва тирбандликни камайтиришга ёрдам беради³⁸.

Норвегия давлати йўл туннелларида сунъий интеллект асосида ишловчи камералар ўрнатилган бўлиб, улар 24/7 режимида ҳодисаларни аниқлаш ва тезкор жавоб қайтариш имконини беради³⁹.

³³ Faviconfaerdselssikkerhedskommissionen.dk / 2021-2030 Action Plan 25 марта 2021 г. - With the action plan for the period 2021-2030, the Danish Road Safety Commission wishes to c

³⁴ Norway sets formal target of zero road deaths by 2050 // <https://etsc.eu/norway-sets-formal-target-of-zero-road-deaths-by-2050/>

³⁵ SWITZERLAND // https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/switzerland-road-safety.-pdf?utm_source

³⁶ Road Safety Country Overview – ICELAND // https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-07/erso-country-overview-2017-iceland_en.pdf?utm_source=chatgpt.com

³⁷ https://bransch.trafikverket.se/en/startpage/operations/Operations-road/Traffic-information/Real-time-traffic-information/Information-comes-from-here---Real-time-traffic-information/?utm_source

³⁸ https://erticonetwork.com/denmark-uses-gps-data-to-monitor-road-network/?utm_source

³⁹ Norwegian Road Tunnel Rolls Out AI-Powered Incident Detection // <https://ohsonline.com/Articles/2025/02/07/Norway-Tunnel.aspx?admgarea=news>

Швейцария давлатида турли мустақил ҳаракат бошқарув тизимлари ягона платформага бирлаштирилган бўлиб, бу ҳаракат маълумотларини реал вақтда таҳлил қилиш ва хавфсизликни оширишга ёрдам беради⁴⁰.

Исландия давлатида “ErUmferð.is” веб-сайти орқали пойтахт ҳудудидаги ҳаракат зичлиги ҳақидаги маълумотлар ҳар беш дақиқада янгиланиб, фойдаланувчиларга тақдим этилади⁴¹.

Учинчи йўналиш (йўл инфратузилмасининг хавфсизликка йўналтирилган реконструкцияси) бўйича:

Швеция давлатида “AstaZero” маркази орқали турли ҳаракат муҳитларида хавфсизлик тизимлари синовдан ўтказилади. Бу марказ йўл инфратузилмасини яхшилаш ва янги технологияларни жорий этишда муҳим роль ўйнайди⁴².

Дания давлатида йўл инфратузилмасини яхшилаш мақсадида хавфли жойларни аниқлаш ва уларни қайта қуриш ишлари олиб борилади. Бу ишлар йўл ҳаракати хавфсизлигини оширишга қаратилган бўлиб, улар доимий таҳлиллар, статистик маълумотларга асосланган баҳолаш ва муҳандислик ечимлари орқали амалга оширилади. Жумладан, йўл кесишмаларининг геометрияси қайта кўриб чиқилади, пиёдалар ўтиш жойлари махсус белгилар ва ёруғлик сигналлари билан жиҳозланади, велосипед йўлаклари ажратиб қўйилади. Айниқса, мактаблар ва болалар боғчалари яқинидаги ҳаракат муҳитини қайта ташкил этиш бўйича махсус дастурлар қабул қилинган.

Шу билан бирга, “Black Spot” дастури орқали авариялар тез-тез юз берувчи нуқталар (high-risk locations) мунтазам тарзда мониторинг қилинади ва ҳар йили уларнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича аниқ чоралар амалга оширилади. Ушбу ёндашув нафақат мавжуд йўللارни реконструкция қилиш, балки янги қурилаётган инфратузилмада ҳам хавфсизлик стандартларини жорий этишни назарда тутди. Шу боис, Данияда инфратузилмавий сиёсат ҳаракат хавфсизлигининг асосий устувор йўналишларидан бири сифатида қаралади⁴³.

Тўртинчи йўналиш (ҳайдовчилар ва пиёдалар учун ҳуқуқий маданият ва ҳаракат одоб-ахлоқини оширишга қаратилган таълим-тарғибот ишлари) бўйича:

Швеция давлатида ҳаракат хавфсизлиги таълими мактаб дастурларига интеграция қилинган бўлиб, болаларга амалий машғулотлар орқали йўл ҳаракати қоидалари ўргатилади. Бу таълим тизими болаларнинг ҳаракат хавфсизлигига оид билим ва кўникмаларини оширишга қаратилган⁴⁴.

Дания давлатида мактаблар ҳаракат хавфсизлиги таълими учун масъул бўлиб, бу таълим мактаб дастурларига киритилган. Болаларга йўл ҳаракати қоидалари ва хавфсизлик чоралари ҳақида маълумотлар берилади⁴⁵.

⁴⁰https://www.itsinternational.com/its5/its7/its8/news/yunex-develops-automated-swiss-role?utm_source

⁴¹<https://umferdin.is/en>

⁴² https://news.cision.com/chalmers/r/astazero-the-world-s-first-full-scale-test-environment-for-future-road-safety---is-being-inaugurated-today%2Cc3179635?utm_source

⁴³ Towards Sustainable Transportation: The Role of Black Spot Analysis in Improving Road Safety // https://www.researchgate.net/publication/374458482_Towards_Sustainable_Transportation_The_Role_of_Black_Spot_Analysis_in_Improving_Road_Safety

⁴⁴ Jean Kim // <https://digital.lib.washington.edu/server/api/core/bitstreams/1b279600-fea8-40be-a2f8-6fa7144aa639/content>

⁴⁵ Danish Folkeskole Education // https://en.wikipedia.org/wiki/Danish_Folkeskole_Education?utm_source

Норвегия давлатида ҳаракат хавфсизлиги таълими бошланғич ва ўрта мактабларда мажбурий бўлиб, болаларга йўл ҳаракати қоидалари ва хавфсизлик чоралари ҳақида билимлар берилади. Бундан ташқари, оммавий ахборот воситалари орқали тарғибот ишлари олиб борилади⁴⁶.

Швейцария давлатида ҳаракат хавфсизлиги таълими мактаб дастурларига киритилган бўлиб, болаларга йўл ҳаракати қоидалари ва хавфсизлик чоралари ҳақида маълумотлар берилади. Бундан ташқари, оммавий ахборот воситалари орқали тарғибот ишлари олиб борилади⁴⁷.

Исландия давлатида ҳаракат хавфсизлиги таълими мактаб дастурларига киритилган бўлиб, болаларга йўл ҳаракати қоидалари ва хавфсизлик чоралари ҳақида маълумотлар берилади. Бундан ташқари, оммавий ахборот воситалари орқали тарғибот ишлари олиб борилади⁴⁸.

Бешинчи йўналиш (қонунчиликда жазо муқаррарлиги принципи ва моддий жавобгарлик тизимининг такомиллашганлиги) бўйича:

Швеция давлатида ҳаракат қоидаларини бузганлик учун жарималар белгиланган бўлиб, бу жарималар айбдор шахснинг даромадига боғлиқ ҳолда ҳисобланади. Бу тизим “кунлик жарима” (*day-fine*) деб аталади ва ҳар бир шахснинг молиявий ҳолатига қараб жарима миқдори белгиланади⁴⁹.

Дания давлатида ҳаракат қоидаларини бузганлик учун жарималар белгиланган бўлиб, айрим ҳолатларда бу жарималар шахснинг даромадига боғлиқ ҳолда ҳисобланади. Бундан ташқари, “клип” (*klip*) тизими орқали ҳайдовчиларга балллар берилади ва белгиланган миқдорда балл тўплаган ҳолда ҳайдовчилик гувоҳномаси вақтинча ёки доимий равишда бекор қилинади⁵⁰.

Норвегия давлатида ҳаракат қоидаларини бузганлик учун жарималар белгиланган бўлиб, бу жарималар шахснинг даромадига боғлиқ ҳолда ҳисобланади. Бундан ташқари, “приккбеластнинг” (*prikkelastning*) тизими орқали ҳайдовчиларга балллар берилади ва белгиланган миқдорда балл тўплаган ҳолда ҳайдовчилик гувоҳномаси вақтинча ёки доимий равишда бекор қилинади⁵¹.

Швейцария давлатида ҳаракат қоидаларини бузганлик учун жарималар белгиланган бўлиб, бу жарималар шахснинг даромадига боғлиқ ҳолда ҳисобланади. Бу тизим “кунлик жарима” (*day-fine*) деб аталади ва ҳар бир шахснинг молиявий ҳолатига қараб жарима миқдори белгиланади⁵².

Исландия давлатида ҳаракат қоидаларини бузганлик учун жарималар белгиланган бўлиб, бу жарималар шахснинг даромадига боғлиқ ҳолда ҳисобланади. Бундан ташқари,

⁴⁶ <https://docs.yandex.ru/docs/view?tm=1745561706&tld=ru&lang=no&name=nasjonal-tiltaksplan-for-trafikksikkerhet-pa-vei-2022-2025>.

⁴⁷ Für Lehrpersonen: Verkehrsunterricht für Kinder // https://www.acs.ch/de/verkehrssicherheit/acs-infomaterial/lehrpersonen.php?utm_source

⁴⁸ Icelandic Association for Search and Rescue // https://en.wikipedia.org/wiki/Icelandic_Association_for_Search_and_Rescue?utm_source

⁴⁹ Wikipedia – Day-fine system

⁵⁰ Point system (driving) // https://en.wikipedia.org/wiki/Point_system_%28driving%29?utm_source

⁵¹ [https://en.wikipedia.org/wiki/Point_system_\(driving\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Point_system_(driving))

⁵² <https://www.carscoops.com/2025/02/swiss-man-fined-110000-for-tailgating-on-the-motorway/>

ҳаракат қоидаларини бузганлик учун ҳайдовчилик гувоҳномаси вақтинча ёки доимий равишда бекор қилинади⁵³.

Юқорида биз ривожланган **Швеция, Дания, Норвегия, Швейцария** ва **Исландия** каби давлатларда йўл-транспорт ҳодисаларининг барвақт профилактикасига қаратилган механизмларни илмий таҳлиллар асосида ёритдик. Эндиликда мазкур мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиб, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш ва йўл-транспорт ҳодисаларини олдини олишда давлат ташкилотлари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик механизмларини ёритиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Хусусан:

Швеция давлатида *“Vision Zero”* ва *“Group for National Vision Zero Cooperation – Roads” (GNS Väg)* ҳамкорлик платформаси. Мазкур платформага кўра 1997 йилда қабул қилинган *“Vision Zero”* сиёсати инсон ҳаётини энг устувор қадрият сифатида белгилаб, йўл-транспорт тизимида ҳалок бўлиш ва оғир жароҳатларни тўлиқ бартараф этишни мақсад қилади. Шунингдек, ушбу сиёсат доирасида *Group for National Vision Zero Cooperation – Roads* ташкилоти фаолият юритади, у йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги асосий иштирокчилар ўртасида билим алмашиш ва фаолиятларни мувофиқлаштириш майдони сифатида хизмат қилади⁵⁴.

Дания давлатида йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги ҳамкорлик тизими. Мазкур давлатда йўл хавфсизлиги Комиссияси (*Færdselssikkerhedskommissionen*) йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича миллий стратегияларни ишлаб чиқиш ва мувофиқлаштириш учун масъул орган ҳисобланади. Комиссиянинг вазифалари қуйидагилардан иборат:

- мақсадларни белгилаш ва уларга эришиш учун чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш;
- миллий, минтақавий ва маҳаллий даражадаги ҳамкорликни таъминлаш;
- йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги тадбирларни мувофиқлаштириш.

Комиссия мустақил бюджетга эга эмас, шунинг учун унинг тавсияларини амалга ошириш тегишли иштирокчиларга боғлиқ.

Шунингдек, Данияда йўл ҳаракати хавфсизлигига оид масъулият турли вазирликлар ва агентликлар ўртасида тақсимланган. Буларга:

- **Транспорт вазирлиги:** йўл инфратузилмаси ва транспорт сиёсати учун масъул;
- **Адлия вазирлиги:** йўл ҳаракати қоидалари ва қонунчиликни ишлаб чиқиш;
- **Ички ишлар вазирлиги:** полиция фаолияти ва назорат;
- **Соғлиқни сақлаш вазирлиги:** йўл-транспорт ҳодисаларида жароҳатланганларга тиббий ёрдам кўрсатиш;
- **Муниципалитетлар:** маҳаллий йўллар ва инфратузилмани бошқариш.

Ушбу кўп даражали бошқарув тизими давлат ва маҳаллий ҳокимиятлар ўртасидаги ҳамкорликни таъминлайди.

Бундан ташқари, Дания давлатида йўл хавфсизлиги комиссияси 2021–2030 йиллар учун ҳаракат режасини ишлаб чиққан бўлиб, унда йўл ҳаракати хавфсизлигини ошириш бўйича 50 дан ортиқ аниқ чора-тадбирлар белгиланган. Бу чора-тадбирларни ижроси айнан давлат ва маҳаллий даражадаги ташкилотларга юклатилган бўлиб, қуйидаги йўналишларни қамраб олади:

- Таълим ва коммуникация;

⁵³https://www.reddit.com/r/Iceland/comments/1c3468r/driving_license_penalty_point_system/?rdt=40885

⁵⁴ https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/sweden-road-safety.pdf?utm_source

- Йўл дизайни ва ҳаракатни бошқариш;
- Қонунчилик, санкция ва назорат;
- Транспорт воситалари ва хавфсизлик жиҳозлари;
- Ҳодисалар ҳақидаги маълумотлар;
- Тадқиқот ва ҳамкорлик⁵⁵.

Норвегия давлатида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш ва йўл-транспорт ҳодисаларини олдини олиш соҳасида давлат ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорлик тизимли ва устувор аҳамият касб этади. Мазкур ҳамкорлик 2001 йилда Норвегия парламенти томонидан қабул қилинган “*Vision Zero*” сиёсати доирасида амалга оширилиб, мамлакатда йўл-транспорт тизимида инсон ҳаёти ва саломатлигини устувор қадрият сифатида эътироф этиш, шу орқали ҳалок бўлиш ва оғир жароҳатлар ҳолатларини тўлиқ бартараф этишдан иборатдир.

Мазкур сиёсатни самарали амалга ошириш мақсадида *давлат ташкилотлари, маҳаллий ҳокимиятлар, таълим муассасалари ва фуқаролик жамияти ташкилотлари* ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни мустақкамлаш учун Миллий йўл хавфсизлиги форумлари ташкил этилган. Шунингдек, Миллий форумлар йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги тадбирларни мувофиқлаштириш, маълумот ва тажриба алмашиш ҳамда давлат ва маҳаллий даражадаги ташкилотлар ўртасидаги институционал ҳамкорликни кучайтириш учун платформа сифатида хизмат қилади. Форумлар доирасида йўл ҳаракати хавфсизлигига оид стратегияларни ишлаб чиқиш, уларни мувофиқлаштириш ва амалга ошириш бўйича аниқ чора-тадбирлар муҳокама қилинади ҳамда мувофиқлаштирилган фаолият олиб борилади.

Масалан, 2022–2025 йиллар учун мўлжалланган Миллий йўл хавфсизлиги ҳаракат режасида 179 та аниқ чора-тадбир белгиланган бўлиб, уларни амалга оширишда Норвегия Йўл идораси (NPR), Норвегия Йўл хавфсизлиги кенгаши (Trygg Trafikk), полиция, Норвегия Соғлиқни сақлаш директоратси, вилоят маъмуриятлари ва йирик шаҳар муниципалитетлари каби ташкилотлар иштирок этади. Бу чора-тадбирлар йўл ҳаракати хавфсизлигини ошириш ва ҳалок бўлиш ҳолатларини камайтиришга қаратилгандир⁵⁶.

Швейцарияда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш ва йўл-транспорт ҳодисаларини олдини олишда давлат ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга. Бу соҳада асосий ролни **Федерал йўллар идораси** (FEDRO) ва **Швейцария ҳалокатларнинг олдини олиш кенгаши** (BFU) ўйнайди. Хусусан, Федерал йўллар идораси 1998 йилда ташкил этилган бўлиб, мамлакатнинг йўл инфратузилмаси ва хусусий йўл транспортини бошқариш учун масъул федерал орган ҳисобланади. Унинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- йўл инфратузилмасини режалаштириш, қуриш ва техник хизмат кўрсатиш;
- йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича миллий сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- йўл ҳаракати қонунчилигини янгилаш ва мувофиқлаштириш;
- йўл ҳаракати маълумотлар базасини бошқариш ва таҳлил қилиш.

Шунингдек, “*Via Sicura*” йўл ҳаракати хавфсизлиги дастурини амалга оширишда ҳам муҳим роль ўйнайди. Ушбу дастур 2012 йилда қабул қилинган бўлиб, йўл ҳаракатида ҳалок бўлиш ва оғир жароҳатларни камайтиришга қаратилган турли чора-тадбирларни ўз ичига олади.

⁵⁵ *Handlingsplan 2021-2030 - Mål og Strategi* // https://www.faerdselssikkerhedskommissionen.dk/media/eymfxr0n/fsk_resume_handlingsplaneng_2021-2030_final.pdf?utm_source

⁵⁶ National Plan of Action for Road Safety 2022–2025 – Short Version (PDF) // *Vision Zero in Norway*

Бундан ташқари, Швейцарияда ҳалокатларнинг олдини олиш кенгаши, йўл ҳаракати, спорт ва бошқа соҳалардаги ҳодисаларни камайтириш мақсадида фаолият юритадиган мустақил ташкилотдир. Унинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича тадқиқотлар ўтказиш ва таҳлиллар тайёрлаш;
- ҳокимият органлари ва жамоат ташкилотларига маслаҳатлар бериш;
- ахборот кампаниялари ва таълим дастурлари орқали жамоатчиликни хабардор қилиш;
- маҳаллий даражада хавфсизлик бўйича делегатлар тармоғини ташкил этиш ва улар орқали профилактик тадбирларни амалга ошириш.

Шунингдек, маҳсулот хавфсизлиги бўйича назорат органи сифатида ҳам фаолият юритади. Унинг маслаҳат хизматлари йўл инфратузилмасини хавфсизлаштириш, спорт иншоотлари ва жамоат биноларини лойиҳалашда хавфсизликни таъминлашга қаратилган.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Швейцарияда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда **федерал** ва **кантон** даражасидаги ташкилотлар ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга. FEDRO ва VFU кантон ҳокимиятлари, полиция ва бошқа маҳаллий ташкилотлар билан ҳамкорликда йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича стратегияларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этади. Бу ҳамкорлик орқали йўл инфратузилмасини яхшилаш, ҳаракат қоидаларини такомиллаштириш ва жамоатчиликни хабардор қилиш каби чора-тадбирлар амалга оширилади⁵⁷.

Юқоридаги таҳлилий материаллар асосида, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда идоралараро ҳамкорликнинг самарадорлигини ошириш борасида хорижий мамлакатларнинг илғор тажрибалари ва халқаро экспертларнинг илмий назарий қарашлари чуқур ўрганилди. Хусусан, **Швеция, Дания, Норвегия, Швейцария** ва **Исландия** каби ривожланган давлатларда “Vision Zero” каби инсон ҳаёти устуворлигини таъминловчи стратегиялар, институционал ҳамкорлик механизмлари, таълим ва жамоатчиликни жалб қилиш тизимлари, қонунчилик ва жарима сиёсатлари, шунингдек, интеллектуал транспорт технологияларидан фойдаланиш амалиёти илмий таҳлил асосида кўриб чиқилди.

Шунингдек, хорижий олимларнинг жумладан, R. Elvik (Норвегия),

D. Wegman (АҚШ), Y. Hayashi (Япония) каби мутахассисларнинг ҳаракат хавфсизлигида идоралараро ҳамкорлик, таълим, назорат ва ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзаро боғлиқлигига оид назарий ёндашувлари ўрганилди. Бу илмий ёндашувлар Ўзбекистон шароитида миллий қонунчиликни такомиллаштириш ва амалдаги бошқарув тизимини ислоҳ қилиш учун муҳим назарий асос бўлиб хизмат қилади.

Шуни инобатга олган ҳолда, миллий йўл ҳаракати хавфсизлиги сиёсатини такомиллаштириш, идоралараро ҳамкорликни институционал асосда мустаҳкамлаш ва халқаро андозаларни ҳисобга олган ҳолда миллий қонунчиликдаги ҳуқуқий базани тубдан қайта кўриб чиқиш мақсадида қуйидаги илмий асосланган таклифларни илгари суриш мақсадга мувофиқдир:

биринчидан, янги Ўзбекистонда идоралараро ҳамкорликни ҳуқуқий жиҳатдан аниқ белгилаш ва мувофиқлаштирувчи орган фаолиятини йўлга қўйиш мақсадида ривожланган Швеция ва Норвегияда давлатларининг ижобий тажрибасидан келиб чиқиб, **“Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда давлат идоралари ўртасидаги ҳамкорлик тўғрисида”** алоҳида Қонун ёки Президент фармони қабул қилиш. Шунингдек, мамлакатда мувофиқлаштирувчи орган сифатида **“Йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича Миллий комиссия”**ни ташкил этиш;

⁵⁷ SWITZERLAND // https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/switzerland-road-safety.-pdf?utm_source

иккинчидан, Швеция, Норвегия, Исландия каби давлатларнинг “*Vision Zero*” сиёсатини қўллаб-қувватлаган ҳолда йўл-транспорт тизимида инсон ҳаёти ва саломатлигини устувор қадрият сифатида белгилаш мақсадида Ўзбекистон миллий йўл ҳаракати хавфсизлиги стратегиясининг асосий тамойили сифатида “*Инсон ҳаёти устуворлиги*” концепциясини қабул қилиш. Шунингдек, барча инфратузилма ва қонунчилик ислохотларини мазкур тамойилга мувофиқлаштириш;

учинчидан, Швеция ва Норвегия давлатларида болалар ва ўсмирлар ўртасида йўл ҳаракати қоидаларини амалий равишда ўргатиш мактаб дастурларига мажбурий равишда интеграция қилинганлигини инобатга олиб, янги Ўзбекистонда йўл ҳаракати хавфсизлиги таълими ва тарғиботини тизимли равишда кучайтириш мақсадида мактаблари, лицей ва техникумларида “*Йўл ҳаракати хавфсизлиги*” дарсларини алоҳида ўқув дарс ва амалий машғулотлар асосида жорий қилиш. Шунингдек, оммавий ахборот воситалари орқали ҳаракат хавфсизлиги тарғиботини мажбурий давлат дастури сифатида йўлга қўйиш;

тўртинчидан, Исландияда жорий қилинган 3D визуал иллюзияли пиёдалар ўтиш йўллари, Швейцарияда татбиқ этилган интеллектуал йўл бошқаруви тизимлари, шунингдек, Швеция ва Дания давлатларида хавфли йўл кесишмаларини қайта лойиҳалаш ва реконструкция қилиш орқали йўл-транспорт ҳодисаларида ҳалок бўлиш ҳолатларини камайтиришда эришилган самарали натижалар замонавий муҳандислик ечимларининг аҳамиятини яққол тасдиқлайди.

Ушбу ижобий хорижий тажрибаларни ҳисобга олган ҳолда, Янги Ўзбекистон шароитида йўл инфратузилмасининг хавфсизлигини ошириш мақсадида қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

- аҳоли зич яшайдиган ҳудудлар, таълим муассасалари (мактаб ва боғчалар) атрофида ҳамда йўл-транспорт ҳодисалари юзага келиши эҳтимоли юқори бўлган хавфли кесишмаларда замонавий муҳандислик ечимларига асосланган инфратузилмавий қайтасозлаш (реконструкция) ишларини амалга ошириш;
- йўл ҳаракатини самарали бошқариш ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш мақсадида *real-time* (реал вақт) режимида ишловчи интеллектуал назорат воситалари — масалан, рақамли камералар, сенсорлар, адаптив светофор тизимлари ва ҳаракат оқимини таҳлил қилувчи бошқа технологияларни жорий этиш.

Ушбу тадбирлар нафақат транспорт оқимини оптималлаштириш, балки ҳалокатли натижаларнинг олдини олиш, ҳаракат муҳитини фуқаролар учун хавфсиз ва эркин қилишда муҳим роль ўйнайди;

бешинчидан, Швеция ва Дания давлатларида барча йўл-транспорт ҳодисалари ва ҳаракат маълумотлари марказлашган ягона электрон базада тўпланиши ва таҳлил қилинишини инобатга олиб, янги Ўзбекистонда ҳам йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича ягона миллий маълумотлар базасини шакллантириш ва таҳлил қилиш мақсадида мамлакатда “*Йўл ҳаракати хавфсизлиги*” марказлашган ахборот тизимини яратиш. Шунингдек, йўл ҳаракати хавфсизлигига масъул барча давлат органлари (*ЙҲХБ, ФВВ, Соғлиқни сақлаш, Транспорт вазирлиги ва ҳ.к.*) фаолиятини ушбу тизим орқали интеграция қилинишини таъминлаш.

Юқоридаги таҳлилий маълумотлар асосида хулоса сифатида таъкидлаш жоизки, Швеция, Дания, Норвегия, Швейцария ва Исландия каби ривожланган давлатларнинг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш борасидаги илғор амалиёти шуни кўрсатадики: инсон ҳаёти устуворлигини таъминлашга қаратилган холистик (комплекс) ёндашув, давлат ташкилотлари ўртасидаги мувофиқлаштирилган ҳамкорлик, замонавий муҳандислик ечимлари ҳамда *real-time* (ҳақиқий вақт) технологик назорат воситаларининг самарали интеграцияси йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олишда юқори натижаларни таъминлайди.

Янги Ўзбекистон шароитида мазкур тажрибаларни миллий амалиётга мослаштириш ва қонунчилик-меъёрий базани такомиллаштириш орқали хавфсиз, барқарор ва инсонпарвар транспорт муҳитини шакллантириш учун мустаҳкам ҳуқуқий ва институционал асос яратилади.

INNOVATIVE
ACADEMY